

OĞUZ ATAY'IN BİLİNMEYEN YAZILARI-3

Mehmet Can Doğan

■ Oğuz Atay'ın bilinmeyen ve yaşarken yayımlanan son yazısı, *Cumhuriyet* gazetesinde muhtemelen Konur Ertop'un düzenlediği bir soruşturma sorusuna cevap olarak hazırlanmış bir metindir. "Türk romanı ne tür bir gelişme içinde?" sorusuna Demir Özlü'nün verdiği cevapla 23 Ekim 1976'da başlayan soruşturma, 12 Mart 1977'de tamamlanır. Yaklaşık beş aylık bir yayın sürecinde on üç yazar, belirlenen sorunun yönlendirmesiyle Türk romanına ilişkin bir sorun hakkında görüşlerini bildirir. Özlü'nün yazısının yayımlanmasından bir hafta sonra Selim İleri'nin yazısı sunulurken, "*Geçen hafta Demir Özlü bu sayfada Türk romanının 'bugün vardığı nokta ve geleceği' üstüne düşüncelerini belirtmişti. Bu hafta da Selim İleri bu soruyu ele alarak kendi anlayışı içinde Türk romanına eğiliyor.*" denir (30 Ekim 1976). Adalet Ağaoğlu'nun cevap olarak düzenlediği yazısı, "*'Türk romanın bugün bulunduğu nokta ve geleceği' soruşturmamızı bu hafta Adalet Ağaoğlu yanıtladı...*" diye sunulur (6 Kasım 1976). Soruşturma sorusuna Oğuz Atay (13 Kasım 1976), Aysel Özakın (11 Aralık 1976), Attilâ İlhan (18 Aralık 1976), Zeyyat Selimoğlu (3 Ocak 1977), Pınar Kür (29 Ocak 1977), Demirtaş Ceyhun (5 Şubat 1977), Tahsin Yücel (12 Şubat 1977), Samim Kocagöz (26 Şubat 1977), Kemal Bekir (5 Mart 1977) ve Burhan Günel (12 Mart 1977)¹ cevap verir. Her bir yazıda, yazarların tutumlarını belirginleştirdiği düşünülen bir sözün başlık olarak kullanıldığı dikkati çeker.

Oğuz Atay'ın bir yazı dizisinin süreğinde kurduğu metnini değerlendirirken onun belirlenen sorun karşısındaki tutumunu belirginleştirmek için, yazının yayımlandığı tarihe yakın zamanlarda *Günlük*'üne bir şeyler yazıp yazmadığını, arkadaşlarına yazdığı mektuplar bulunup bulunmadığını, varsa bu mektuplarda konuya ilişkin bilgi

1 Söz konusu yazılar değerlendirilirken künye bilgileri ayrıca verilmeyecek ve alıntılarda yazıların özgün imlasi korunacaktır.

verilip verilmediğini gözetmek; ayrıca, durumu tarihselleştirmek ve Atay'ın cevabını söz konusu bağlamı göz ardı etmeden yorumlamak için, diğer yazarların soruya karşılık olarak yazdıkları yazıları da hesaba katmak gerekir. Bu dikkatle, önce diğer yazarların cevapları üzerinde duracak; ardından da Atay'ın yazısını değerlendireceğim.

Romancılar, “Köy Romanı”na ve “Tek Boyutlu Gerçekçilik”e Karşı

Soruna özgünlük ve gerçekçilik bağlamında yaklaşan Demir Özlü, “*özgün Türk gerçekçi roman ve hikâyesi*”nin 1940'lı yıllarda başladığını belirtip daha önce de “batılı anlamda” eserler verilmekle birlikte, onların “*ideolojik kesinlik taşımadığını*” vurgular. Özlü'ye göre, 1950'li yıllarda, “*kapitalizmin gelişmesinin ortaya çıkardığı koşulların*” belirlemesiyle “Bunaltı Edebiyatı” doğar; bu özgün edebiyat çıkışına, “*bütün yetenezsizler ve ‘sol korsanları’ saldırmıştır*”. Romanın güçlendiğini belirten yazar, Türk romanının “*tek düz bir çizgiden, dil ve anlam yönünden yüklü, özgün bir zenginleşmeye doğru git[tiği]*” kanısındadır. Özlü, “*az gelişmiş bir ülkede hikâye-roman sorunu*” üzerine 1965'teki bir tartışmayı hatırlatarak dönemin “genç yazarları” olarak görüşlerini bildirdiklerini belirtir ve “*Diyeceğim, tek kaynaklı, salt köy, salt folklor kaynaklı bir gerçekçilik değil, dünya edebiyatının çağdaş eğilimlerini özümlemeye açık ama kendi gerçeği üzerinde derinlemesine bilinç taşıyan bilinçli gerçekçilik*” sözüyle dönemindeki gerçekçilik anlayışının eksik yanını vurgular; Türk romanının geleceğine ilişkin öngörüsünü de bu vurgu üzerinden geliştirir.

Selim İleri, “*Türk romanının gelişim evrelerini kavrayabilmek için*” iki İngiliz romancısının durumuna dikkat çekerek Virginia Woolf'un Aldous Huxley'le ilgili değerlendirmesine atıfta bulunur ve Woolf'un Huxley'de gördüğü bir sorunu öne çıkarır. Bu, romancının insanı kendi gerçeği içinde kavramayı değil aydınlatılacak bir figür olarak görmeyi tercih edip çokça bilgi aktarmaya yönelmesidir. Bununla birlikte, İleri, iki yazarın da “*yaşam kavramından*” kopmadıklarını belirtir. Bu belirlemeyi Türk romanının durumunu değerlendirmek için çıkış noktası olarak kullanıp Türk romanının “*‘karar’ dönemi*”nde bulunduğunu ileri sürer. “Karar dönemi” sözü, geçişi ve arayışı imler. Yazara göre, bu süreçte romancılar dil kullanımı, romanın kitleyi bilinçlendirmede araç gibi görülmesi ve “işçiyi anlatma özlemi” gibi “engelleyici” kimi sorunlarla karşı karşıyadır. “‘Karar’ dönemi”nde romancıların “makale roman” mı (bilgi aktarma ve bilinçlendirme niyetiyle yazılan roman) yoksa bunun karşısında yer alan bir roman mı yazacaklarına karar vermeleri gerektiğini vurgulayan İleri'nin yazısında, kendinin ikinci tutumu benimsediğini söyleyebileceğimiz bir ton belirgindir.

“‘Türk Romanı Nitelik Arayışı İçinde’ ” başlığıyla sunulan yazısında Adalet Ağaoğlu, öncelikle roman değerlendirmesinde ölçütlerin değişmesi gerektiğini; o yıllardaki roman algısının yeni metinleri kuşatamayacağını belirtir ve yeni bir yaklaşım için sekiz maddelik bir öneri listesi sunar. Roman yazarlarının durumunu da, “*Herşeyin alabora olduğu bir ortamda, ağızlarına takılmış*

düdükleriyle eski teranelerini öttürenlerin yanında bazı romancılarımız da, kendilerine öğretilmiş takma bilgiler çemberini kırıp kendi bilgilerini edinmek, romanı bu yoldan giderek kurmak için çaba harcıyorlar.” sözleriyle betimler. Roman yazarlarının “bugüne dek hiç anısı olma[dığını]” ileri süren yazar, “anısı olmak” durumunu vurgular. Romancının “kendi bilgisini edin[me]yi” içeren bu söz, Demir Özlü’nün öne çıkardığı “bilinç” kavramıyla aynı anlamı taşır. Ağaoğlu, yerleşmiş kalıplar kullanılarak çokça roman yazıldığı ama nicelik artışının niteliği gölgelediğini söyledikten sonra edebiyat kurumunun işleyişi üzerinde durur ve bazı yayınevlerinin “reklam yollarıyla güncel ‘değerlendirme tröstü’ ” kurduklarını, “ideolojik kampların abartmasıyla” niceliksel artışın desteklendiğini belirtir ama bu uygulamalarla öne çıkarılan yazarların ve eserlerinin gelecekte “eleneceğini” vurgular.

Aysel Özakin, Türk romanının “bugün bir köşeyi dön[düğünü]”, bu yüzden de “zorlan[dığını]” ve “dikkat kesil[dığını]” belirtip durumun hayatın değişmesinden kaynaklandığını ileri sürer. Yazara göre, değişime ayak uyduramayan roman, eskiyecek ve okurları bıktıracaktır; “bu tehlike köy romanı için de kent romanı için de söz konusudur”. Romanın alımlanmasına da değinen Akalın, okur ilgisini değişimin yönlendirdiğini söyledikten sonra, yazarın düşünsel donanımı ve duruşuyla ilgili görüşlerini belirtir. Ona göre, “günümüzün yazarı kapitalizme karşı insanın değerlerini savunma görevini yüklenmeli, bezginliğin, tutuculuğun, dar görüşlülüğün, sapmaların yerleşmemesi için kendi araçlarıyla savaşmalıdır”.

“Roman, Moman” başlıklı yazısında Attilâ İlhan, Türk romanının durumunu değerlendirmek için “romanın hangi koşullarda ortaya çıktığını saptamak” gerektiğini belirtip türün Batı Avrupa ve Rusya’daki gelişim sürecine dikkati çeker. İlhan’a göre, “bu türün vatanı, Batı Avrupa”dır ve roman, “oradaki feodal toplumsal düzenin içerisinde burjuvazinin yeni bir sınıf halinde belirmesi, yükselmesiyle” ortaya çıkmıştır. Türkiye’de burjuvazinin yeni yeni oluştuğunu belirten İlhan, romanın da bu süreçte gelişeceğini; böylece “feodal topluma bile başeğmek istemeyen eski aşiret düzeni özgürlükçülüğünün ilkel destanı” saydığı Yaşar Kemal ve benzerlerinin romanlarının da “feodal ilişkilerinden, bu ilişkilerin üstyapısından kurtulamayan toplumu, eğitim yoluyla kalkındırmayı uman narodnik hayallerinin tutsağı” saydığı Fakir Baykurt ve benzerlerinin romanlarının da silinip gideceğini örtük bir biçimde söyler. İlhan’ın meseleyi Marksist tarih görüşüne bağlı kalarak değerlendirdiği açıktır.

Zeyyat Selimoğlu, Türk romanının o günkü durumunu değerlendirmeye geçmeden önce “bizde dört tür romanın yayın alanında yer almış olduğunu” söyleyip bunları, “1. Foto-roman, 2. Terane-roman, 3. ‘Elfazı süzgün’ roman, 4. ‘Eli yüzü düzgün’ roman” diye sıralar. “Foto-roman”, görsel algıya seslenen ve okuru seyirciye dönüştüren romandır; “Terane-roman”, sanat değeri taşımayan, “köy romanı” tarzındaki romandır; “‘Elfazı süzgün’ roman”, okuru duygusal yönden istismar eden popüler romandır; “‘Eli yüzü düzgün’ roman” ise, nitelemeden

de anlaşıldığı üzere, “sanat değerinden kuşku duyul[mayan]” romandır. Farklı toplumsal sınıflara mensup yazarlar tarafından çokça roman yazıldığını belirten Selimoğlu, “son yıllarda ‘eli yüzü düzgün’ roman”ların sayıca artışıını sevin-dirici bir gelişme diye değerlendirir ve okurların bunlara ilgisi arttıkça “*Türk romanının geleceğinin aydınlığa kavuş[acağını]*” söyler.

“*Sanat, sanatın her türü ve türlü*”nü, “toplumsal bir olay” diye tanımlayan Pınar Kür, sanatın toplumsal “*olay ve gelişimlerden etkilen[diğini]*”, romanın da bu etkilenme alanında yer aldığını belirtir. Kür de Attilâ İlhan gibi romanın burjuvazinin yükselişine koşut biçimde geliştiği bilgisini verip bu yeni kurgu-lama türünün Türkiye’ye “*batıya öykünme döneminin başlamasıyla*” girdiğini, ilk örneklerin “*kentliler için, kentliler hakkında*” yazıldığını, sonraları “*dünya-nın hiç bir yerinde görülmemiş bir yoğunlukla ikinci bir akım olarak ‘köy romanla-rı’ akımı*”nın ortaya çıktığını, bu tür romanların da “*kentliler için*” yazıldığını ve “*‘folklorik’ olmaktan öteye gidemedi[ğini]*” söyler. “[K]öy romanları genel ola-rak Türk romanının ilerlemesini olumsuz yönde etkilemiştir.” diyen Kür, bu bas-kın roman anlayışının kendini bir “*romancı olarak en az on yıl geciktir[diğini]*” ama son yıllarda bu durumun değişmeye ve “*Türk romanının gerçek kişiliğine kavuşmaya*” başladığını, “*özünü bulma yoluna*” girdiğini belirtir.

Demirtaş Ceyhun, soruyu, “arz-talep” ilişkisini gözeterek cevaplar. Ona göre Türk hikâyecileri, okurunu oluşturmuş ama romancıları henüz bunu gerçek-leştirememiştir. Ceyhun, “okurunun yapısını” gözeterek Türkiye’de üç tür ro-man yazıldığı kanısındadır: “*Cumhuriyet aristokrasisinin biçimlendirdiği roman. Köy Enstitüsü çıkışlılarının ve onların hayranlarının biçimlendirdiği roman. Yeni yeni de, kentsoyluların biçimlendirmekte oldukları roman.*” Ceyhun’un yazısın-dan, okurların akışkan bir tavır geliştirmedeği sürece “arz-talep” dengesinin kurulamayacağı sonucu çıkar.

Tahsin Yücel sorunun “yapıt”, “yaratıcı” ve “kitle” gözetilerek değerlendiril-mesi gerektiğini belirtip “*romancılığımızın genel yönelimlerinin başında, değ-işik arayışları sınırlandırarak bir tür tek biçimliliğe varma eğilimi*” bulunduğunu söyler. Ona göre, romanın gelişmesini engelleyen bu eğilim, tek boyutlu bir “gerçekçilik” anlayışından kaynaklanmaktadır. Tek tip bir roman anlayışını sa-bitleyen bu eğilimden kurtulmak için, romancı, “*her şeyden önce kötü alışkan-lıklarını bırakmak, romanın hem biçim hem de içerik yönünden özgün ve özgür bir yaratım olduğunu gözönünde bulundurmak zorunda*”dır.

Samim Kocagöz, “Romanı Değil, Romancıyı Eleştiriyorlar” başlığıyla sunu-lan yazısında, roman eleştirisine odaklanır ve o yıllarda iki eleştirel yaklaşım bulunduğunu belirtir. Bunlar, “*Roman, hikâye yazılmasına karşı olanlar(!)*” ve “*Marksist öğretiyeye sıkı sıkıya bağlı olanlar*”ın öne çıkardığı yaklaşımlardır. Koca-göz, iki yaklaşımın da romanın gelişmesini engellediği kanısındadır.

Romanın Türk edebiyatına Batılılaşma sürecinde girdiğini belirten Kemal Bekir, türün 1960’lara gelene kadarki örneklerini “öykünme”ciliğin biçimlen-dirdiğini ileri sürer. Ona göre, “*kendini aramaya, giderek bulmaya yönelen bir*

karmaşadır bu"; ama tarihsel süreçte, "içerik" ve "biçim" değişimleriyle Türk romanı, kendi düzenini oluşturur. Çoğu yazar gibi Kemal Bekir de "köy romanı" eğilimini eleştirir fakat "köy romanı" değil, özellikle "*köy konulu romanlar*" demeyi tercih eder. Kemal Bekir, "köy konulu roman" yazarlarının belli bir dönem dikkate değer bir tutum sergilemekle birlikte, hep aynı konuyu ele almaları ve Türkiye'nin toplumsal değişimini göz ardı etmeleri nedeniyle "bıkkınlık" verdiklerini de söyler.

Edebiyatın diğer kurmaca türleri gibi romanın da "*toplumsal ve sanatsal gereksinme sonucu ortaya çık[tığını]*" belirten Burhan Günel, edebiyatla toplum arasında diyalektik bir ilişki bulunduğunu, kimi zaman toplumun kimi zaman da sanatın daha hızlı ilerlediğini ve "yeni"nin de bu ilerleme ve ilişki sürecinde oluştuğunu vurgular. Türk romanını "anlatılan toplum kesimi açısından üç bölümde" değerlendiren yazar; bunları, "a) *Kent insanını anlatan romanlar*. b) *Köylü ve kentliden oluşan işçi sınıfını, asıl kökeni ve kişiliği içinde, anlatan romanlar*. c) *Köy insanlarını anlatan romanlar*." diye sıralar. Günel'e göre, "*Çağdaş romanımız yetenekli ellerdedir ve kolaylıktan, üstünlükten, bilgisizlikten, çalakalem yazılmışlıktan kurtulma, sıyrılma aşamasındadır*".

"Küçük Çeteler"ın "Sahte (İlericilik) Tapuları"

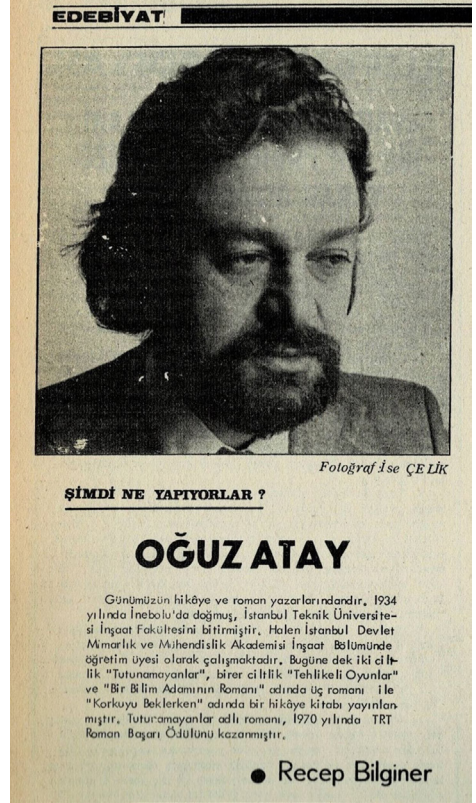
Oğuz Atay, soruşturma sorusuna cevap veren dördüncü yazardır. Bu, Atay'ın romanla ilgili bir konuda görüşü alınacak ilk yazarlardan biri olarak kabul edildiğinin işaretidir; en azından soruşturmayı hazırlayanların kabulü bu yöndedir. Atay'ın cevabındaki bir sözün başlık olarak kullanıldığı yazıya geçmeden onun burada söylediklerini yönlendiren duygu ve düşünceler üzerinde durmak; bunun için de yazının yayımlandığı tarihe yakın zamanlarda yazdığı metinlerini gözetmek gerekli.

"İnsanlar yazmadıklarıyla değil, yazdıklarıyla yargılanmalıdır" başlıklı yazı, 13 Kasım 1976'da yayımlanır. Atay'ın "5 Eylül 1976"dan başlayıp "1 Ekim 1976"ya kadar *Günlük*'üne yazdıkları, yakın arkadaşı Halit Refiğ'e gönderdiği "7 Ekim 1976" ve "2 Kasım 1976" tarihli mektupları ile Recep Bilginer'in "Şimdi Ne Yapıyorlar?" başlıklı söyleşi dizisinde söyledikleri, son yazısını belirleyen duygu ve düşünceleri anlamak için hayli önemli ve kullanışlıdır.

Günlük'üne, yukarıda belirtilen tarih aralığında, bir yandan yazmayı düşündüğü bir hikâyenin konusunu ve "Eylembilim" adlı romanının merkezî figürünü nasıl canlandırması gerektiğini kaydederken bir yandan da kendisi üzerine düşünür. "*İnsan yarımyamalıkların hikâyesini ömür boyu anlatabilir mi?*" der örneğin. Atay'ın önemli temalarından biri olan "yarımyamalıklık", sadece hikâyenin özelliklerinden biri değil, aynı zamanda yazarın gerginliğini dışa vuran bir gösterge olarak da belirir. Atay, buradan "parçalanma"ya geçer ve "*her şeyi yarım yapmış olmanın dehşeti*"ne değinir; sonra, kitaplarının okunmadığından yakınır ve soruşturma sorusuna cevap olarak düzenlediği yazıdaki tutumunu belirginleştiren sözler söyler. Orada ironi ile örtülecek tepkinin yönlendirenini, burada açıkça belirtir: "*Yaşarken unutulup gitmek. Bense neler*

düşündüğümü sanıyorum. Bu yüzden bu ülkede herkese kafa tutuyorum.”² der. “19 Eylül 1976”da, “İnsanların ‘casual’ [öylesine söylediği] sözleri beni fazla incitmeye başladı.” (s. 264) diye yazar. Bu söz, onun kırılğanlığını bildirir. “1 Ekim 1976” tarihinde ise yazmayı tasarladığı “Eylembilim” adlı romanının figürüyle ilgili olarak kaydettiği şu söz, “toplumcu gerçekçi”, giderek “devrimci” söylemin öne çıkardığı “iletililik” kavramı ve bunun da kurmacada sınıfsal mücadeleyi işlemekle mümkün olacağı yönündeki dayatmasına karşı itirazdır sanki: “Psikolojik problemlerin yarattığı bunalımların toplumcu eğilimlere verilen ağırlıkla bastırılmaya çalışılması da önemli.” (s. 272) Bu itirazın muhatapları, Atay’ın romanlarını “toplumcu eğilimler”in yönlendirdiği okuma biçimiyle değerlendirerek onun eserlerini “insansızlık” iddiasıyla yargılayanlardır. Atay ise soruşturma için düzenlediği yazısında da görüleceği gibi, insanı anlattığını ısrarla ve vurgulu bir biçimde belirtmiştir. Atay’ın anlattığı insan, “psikolojik problemlerin yarattığı bunalımlarını toplumcu eğilimlere verilen ağırlıkla bastırmaya çalış[an]” basmakalıp bir tip, bir “öz” değil, “toplumcu eğilimlere” rağmen “psikolojik problemlerin yarattığı bunalımları”yla var olmaya çalışan ve bunun için diğerleriyle olduğu kadar kendisiyle de mücadele eden “dirimsel” insandır. Burada dikkat çekilen karşıt iki insan anlayışını, “31 Eylül 1976” tarihinde yazdıkları, daha bir belirginleştirir (s. 270).

Oğuz Atay “Şimdi Ne Yapıyorlar?” başlıklı söyleşi dizisinde Recep Bilginer’in yönelttiği soruları cevaplarken ironiden uzak, muhatabını doğrudan gözetken bir tutum takınır ve önce sakın ama sonlara doğru öfkeli bir tonla konuşur. *Oyunlarla Yaşayanlar* adlı eserinin hangi yönlendirenle yazıldığını, girişimlerine rağmen neden sahnelenemediğini, tiyatroların belli tarzda yazılmış metinler dışında farklı bir anlayış ve bilinçle yazılan metnini neden geri çevirdiğini, yeni yazdığı “Demiryolu Hikâyecileri-Bir Rüya”yı, çalıştığı yeni metnini ve “Türkiye’nin Ruhı” adlı roman tasarısını anlatır. Söyleşi “sanatta (ya da sanat yoluyla) devrimcilik yapma” ve özellikle “klikleşme” konusuna

2 Oğuz Atay, *Günlük*, İletişim Yayınları, İstanbul 1987, s. 260-262.

“Türk romanı bugün hangi noktaya ulaşmıştır?” sorusunu Atay, incinmiş, kırgın, sahipsiz, yalnız, usanmış, bezgin ama “ilkelerini koruyan” biri olarak cevaplar. Sorunun ilerlemeci bir kabulle belirlendiğini düşünerek “büyüme” ve “gelişme” kavramlarını öne çıkarır. Roman bağlamında, “büyüme”nin sayısal artışı, niceliği; “gelişme”nin ise niteliği bildirdiğini düşünen Atay, her yıl yayımlanan romanlarla sayının arttığını, dolayısıyla Türk romanının “durmadan büyü[düğünü]” ama “gelişme”nin aynı seyri izlemediğini; bunun da romancıların *“iyi roman yazmak, daha iyi roman yazmak kaygısı”* taşımamalarından kaynaklandığını savunur.

Atay’a göre, romancı iyi bir roman yazmaktan başka bir kaygıyla hareket etmemelidir ama birileri “geçim sıkıntısı”nı asıl kaygı olarak benimsemiştir. Metne hâkim olan ironi, burada devreye girer ve Atay, *“ama bu endişeyi, yani ekmek parası sorununu, roman sorunu ile birlikte ele alabilecek ustalığım yok ne yazık ki”* der. Hep vurguladığı “esnaflık”ı, burada paranteze alır; ironinin paranteze alındığını belirtmek gerekir. Metnin sonraki biriminde ironi parantezden çıkarılır; *“çileli yazarlarımızın çok daha başka kaygılar ve endişeler içinde olduğunu anlıyoruz”* denir. “Çileli yazarlarımız” sözü, gözetilen veya belirlenen yazar tipinin kendine biçtiği rolle ve durumdan vazife çıkarmasıyla ilgilidir. Bunlar, “özgürlük”ün de kaygısını duymaktadırlar ama Atay, durumu sahte bir kaygılanma düzeneğinin işletilmesi şeklinde yorumlar. Bu kaygı düzeneğinin *“çeşitli baskılar altında bunalan roman yazarına tanımayı düşündüğü tek özgürlük, günü gelince onu kendi güdümü[n]de serbest bırakma özgürlüğünden öteye geçmemektedir”*. Dolayısıyla özgürlük kaygısı da duyan düzenek, hesapçıdır ve böyle olduğu için de trafiği düzenlemeye, başka bir deyişle neyin, nasıl yazılacağını belirlemeye çalışır. Atay, *“Ne var ki, daha başka özgürlükler de olabilir, istediğini yazma özgürlüğü gibi. Diyelim ki ben, ‘akarsuların yarattığı santraller romanı’ yazmak istemiyorum.”* der. Vurgulanan söz, özgürlüğü tekeline alan düzeneğin güdümlü bir edebiyat anlayışı dayattığını; bunu benimsemeyenlerin yazdığı veya yazacakları metinleri sapma, bireyci, “insansız” diye yargılandığını bildirir. Atay, bu dayatmacı, sansürcü, faşizan anlayışa itiraz eder; *“Ben de insanların yazmadıkları şeylerle değil, yazdıklarıyla yargılanmasını istiyorum.”* der. Burada, Atay’ın romanlarına getirilen eleştiriler hatırlanmalı ve yazarın istediği şeyle yargılandığı belirtilmelidir. Atay, romanın o gün böyle bir yere getirildiği kanısındadır. İronik bir biçimde, “ekonomi politik de bil[en]” “karamsar kişiler”in durumu “geri kalmışlığımız”la, “az gelişmişliğimiz”le açıklayıp aydınlanmacı despot bir tutum takındıklarını söyler. Bunlar, niyetlerini gizlemek için değeri bilinmeyen, ölmüş kimi romancıları öne çıkarırlar. Atay, buradaki kötü niyeti şu sözleriyle ifşa eder: *“Ölü bir romancıdan kimseye zarar gelmez elbette. Bize bir zararı dokunmayacağını bilsek kimleri övmeyiz ki.”*

Atay, yine ironiyle *“Birçok yazarlarımızın da yetenekli olduğuna inanıyorum.”* der. Ona göre, bu “yetenekli” yazarlar, *“okuyucuyu büyümüş saymadıkları için şimdilik roman yerine ‘Küçükler İçin Masallar’ anlatmaktadırlar”*. Masal dünyanın tatlı, gizemli, efsunkâr sözcüğü “ilericilik”tir. Onlar, buradaki kötü niyeti

gören ve bunu ifşa edenlere kötülük dayanışmasından aldıkları güçle saldırırlar. Atay'ın yazısını muhataplarının görmezden gelmelerini hazırlayan/hazırlayacak can alıcı veya can sıkıcı sözler, bu bağlamda belirir. Atay, örgütlü kötülüğün yerleştiği “ilericilik” mülkünün tapusunun sahteliğini şu sözlerle ifşa eder:

*Bu arada kendilerini gerçek adına, roman gerçeği adına eleştirenleri de karalayacak kadar bol miktarda boya bulmaktadırlar. Bu masallarla uyutulamayanlara, ilericilik adına amansızca saldırmaktadırlar. Bu ilericiliğin tapusunu nereden ellerine geçirmişler bilmiyorum; fakat tapularının sahte olduğu kanısındayım.*⁵

Dönemin edebiyat rejimi, Atay'ı belki de bu sözleri yüzünden unutulmakla cezalandırmıştır. Yazdıklarına inanan Atay'ın bu cezayı umursamadığı, zaten eserleriyle yargılandığına ve cezanın da daha önce kesildiğine inandığı açıktır.

Zaman zaman, “Atay yaşasaydı acaba nasıl bir roman yazardı?” gibi sorular sorulur. Atay'ın değerlendirdiğim bu son yazısı, merakla sorulan bu ve benzeri soruların cevabı olarak okunabilir.

⁵ Oğuz Atay, “İnsanlar yazmadıklarıyla değil, yazdıklarıyla yargılanmalıdır”, *Cumhuriyet* gazetesi, 13 Kasım 1976, s. 7.